

هنر تعزیه در طول زمان تغییراتی به خود دیده است. مهمترین این تغییرات چه مواردی بوده است؟

در دوره زندگی نسخه‌هایی پیدا شده که تعزیه ۱۰ الی ۱۲ عدد بوده است. اما از اوایل دوره قاجار این نسخه‌ها بیشتر شده و می‌گویند این تغییر، سه دوره تحول داشت است. ابتدا تحول کمی داشت که از دوره زندگی به شروع می‌شود تا اوایل دوره قاجار ادامه پیدا می‌کند. یعنی تعداد ۱۲ عدد به ۴۰ تا ۵۰ عدد می‌رسد. بعد از دوره ناصرالدین شاه تحول کیفی پیدا می‌کند. یعنی هم به لحاظ موسیقایی که در واقع نسخه‌های قبل طوری نوشته می‌شد که اشقیان نقش کمتری داشته‌اند و دکلمه آن‌ها بسیار دریده و فاقد ارزش هنری بوده است. در دوره ناصرالدین شاه یاد گرفتند تعزیه‌ها را طوری بنویسند که این دو یعنی نقش اولیا و اشقیان بتوانند در مقابل هم شروع به ایفای نقش کنند و این مورد هم به جنبه‌های کیفی تعزیه افزوده است. تحول سوم آن اجتماعی بوده است. اما زمانی که که این نمایش یک مقدار گسترش پیدا می‌کند درباریان و شاه و دیگر اعیان و اشراف به تاثیر، به این هنر نمایشی علاقه پیدا می‌کنند. حتی خانه‌های بزرگشان را در اختیار تعزیه خوان‌ها می‌گذارند و حسینیه درست می‌کنند. بعضی هم محل ثابتی برای اجرا تعزیه به مشخص می‌کنند. تمام این‌ها مربوط به دوره قاجار بوده است.

تعزیه یکی از شاخه‌های هنرهای نمایشی است. اما در بحث آکادمیک کمتر به آن توجه می‌شود. این بی‌توجهی از کجا نشأت گرفته و آیا

این هنر ظرفیت لازم را برای ورود به مباحث دانشگاهی دارد یا خیر؟

از اواخر دوره قاجار کم کم زمانی که مشروطه و مسائل سیاسی بیشتر می‌شود و بعد مشکلات مردم در ارتباط با حکومت‌ها اوج می‌گیرد کم کم دوران افول این نمایش شروع می‌شود. هر چند که اوج نمایش تعزیه در دوره ناصرالدین شاه بود که در تکیه دولت اجرا می‌شد. در اواخر حکومت قاجار تعزیه افول می‌کند و زمانی که رضا شاه می‌آید روی کار، از آیین‌هایی مانند حرکت دسته‌ها، قمه زدن و بستن تیر و تبر به شکم‌شان ناراحت بوده و دستور می‌دهد که تعزیه هم ممنوع شود. بعد از تاج گذاری رضا شاه از سال ۱۳۱۴ او دستور می‌دهد این مراسم‌های آیینی که وجود داشته ممنوع شود و این ممنوعیت ادامه پیدا می‌کند. البته در گوشه و کنار کشور انجام می‌شد ولی اگر می‌دیدند جلوی آن را می‌گرفتند و یا نمی‌گذاشتند پر وبال بگیرد. این دوران افول از آن زمان و با آن نگاه شروع شد. دانشگاه‌هایی مثل دانشگاه سوره هم تا چند سال پیش واحد درسی تعزیه داشتند اما کنار گذاشتند و دیگر درسی با عنوان تعزیه وجود ندارد. الان هم تعزیه را گاهی به تلویزیون می‌آورند که آن هم با به اصطلاح یک حالت خیلی مصنوعی نمایش داده می‌شود؛ بدون زیبایی‌های ویژه‌ای که تعزیه در گذشته داشته است.

به نظر شما چگونه می‌توان جایگاه و اصالت تعزیه را احیا و حفظ کرد؟

با روند فعلی واقعیت این است که کاری نمی‌شود کرد چرا که اصلا جوانان حالا علاقه

به شخصه دوست دارم که تعزیه باشد و زنده هم باشد، مثل تئاتر شکسپیر که در انگلستان یک تماشاخانه دائم در طول ۳۶۵ روز سال نمایش‌های شکسپیر را به صورت یک موزه نشان می‌دهد. این همت در ایران وجود ندارد که ببینند و به صورت دائم تعزیه را نمایش دهند. آن جا به صورت موزه‌ای شکسپیر را هنوز دارند و متقابلا ما اصلا چنین چیزی نداریم. تمام این‌ها حمایت حکومت را می‌خواهد و البته این نکته را باید اضافه کرد که جوانان و نوجوانان دهه ۸۰ و ۹۰ نه علاقه‌ای دارند به این موضوعات و نه آن را دنبال می‌کنند.

و میلی به این چیزها ندارند اما شخصی مثل بیضایی در همین شرایط می‌آید و در فیلم مسافران از تکنیک تعزیه استفاده می‌کند. یا در فیلم مرگ یزدگرد از تکنیک نمایشی نقالی استفاده می‌کند. شاید حتی بگویم که الان دیگر به آن صورت ضرورت هم ندارد. من به شخصه دوست دارم که تعزیه باشد و زنده هم باشد، مثل تئاتر شکسپیر که در انگلستان یک تماشاخانه دائم در طول ۳۶۵ روز سال نمایش‌های شکسپیر را به صورت یک موزه نشان می‌دهد. این همت در ایران وجود ندارد که ببینند و به صورت دائم تعزیه را نمایش دهند. آن جا به صورت موزه‌ای شکسپیر را هنوز دارند و متقابلا ما اصلا چنین چیزی نداریم. تمام این‌ها حمایت حکومت را می‌خواهد و البته این نکته را باید اضافه کرد که جوانان و نوجوانان دهه ۸۰ و ۹۰ نه علاقه‌ای دارند به این موضوعات و نه آن را دنبال می‌کنند.

نسبت هنر مدرن و بویژه تئاتر امروز و تعزیه چیست و آیا امکان تلفیق میان این دو وجود دارد یا خیر؟

آیا ما الان جریان مستمر تئاتر داریم که نسبت تعزیه را با آن مقایسه کنیم؟ الان ما تئاتر مستمر داریم اصلا؟ در دو سه سال گذشته بیشتر جنبه‌های سیاسی در همه حوزه‌ها حضور دارد. کدام مدرن؟ چه نسبتی با آن مدرنیته داریم؟

بسیاری از تعزیه خوان‌های قدیمی از نبود حمایت و دعوت نشدن برای تعزیه خوانی گلایه مند هستند. چقدر دولت وظیفه دارد از این تعزیه خوان‌ها حمایت کند و آیا حمایت دولتی برای این هنر مردمی و اصیل می‌تواند آسیب‌زا هم باشد یا نه؟

کدام هنر مند گلایه مند نیست؟ هر جا جز یک تعداد خاص از سلبریتی‌های معروف، بقیه همه گلایه می‌کنند چه برسد به هنرمندان تعزیه. باز از فیلم و سریال یکسری از مخاطبان استقبال می‌کنند اما بعد از یک مدت عده‌ای از بازیگرها شروع می‌کنند به اینکه ما گلایه مند هستیم. در واقع ما نه جریان مستمر نمایشی داریم نه تئاتر، فقط یک ویتترین است که بگوییم ما نمایش هم داریم. در همین دانشگاه سوره تا چند سال پیش تعزیه بوده و الان نیست. زمانی که تلویزیون آمد یک بخش از نمایش‌های ایرانی از بین رفتند. آهسته آهسته قهوه‌خانه‌ها که قبلا در آن نقالی و بعضی از نمایش‌های خیمه شب بازی و نمایش عروسکی اجرا می‌شد از بین رفت و تلویزیون جای آن را گرفت.

یک بخش از این هنرها با وجود تلویزیون از بین رفت و یک بخش دیگر با ورود سینما، دلبستگی‌های مردم به این نمایش‌های آیینی هم از بین رفته است. در حال حاضر عصر جدید آمده و نیازهای جدید دارد و بعضی از ارزش‌های کهن از بین رفته‌اند. حالا چگونه می‌خواهید تعزیه را احیا کنید وقتی همین الان تئاتر و نمایش‌های ما مخاطب ندارد.

